

Mlada Sodobnost

Milena Mileva Blažić

Maša Ogrizek: Gospodična z monsterom.

Ilustrirala Eva Mlinar.

*Ljubljana: Mladinska knjiga
(Knjižnica Sinjega galeba), 2024.*

Maša Ogrizek je leta 2000 diplomirala iz filozofije in sociologije na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. V svojem diplomskem delu z naslovom *Pošasti in fantazme* je že nakazala temeljne teme, ki jih danes raziskuje v svojih literarnih delih, denimo pošasti, pravlјice in spol.

V prvem obdobju ustvarjanja je pisala za različne publikacije za odrasle, kot so *Albert*, *Bukla*, *Delta*, *Delo*, *Dnevnik*, *Folio*, *Genero*, *Literatura*, *Ljubljana*, *Naša žena*, *Pogledi*, *Večer*, pozneje pa tudi za otroške in mladinske revije, kot sta *Ciciban* in *Galeb*. Po teoriji Marijana Dovića (*Profesionalizacija slovenskega literarnega proizvajalca*, 2006) je za Mašo Ogrizek značilen prvi prag profesionalizacije, pri katerem pisanje postane primarni eksistenčni vir. To vključuje pisanje časopisnih novic, esejev, kritik, razprav in leposlovnih besedil, kar je značilno za mnoge sodobne literarne ustvarjalce. V drugi, monografski fazi (od leta 2014 naprej) je Maša Ogrizek začela objavljati sodobne pravlјice v slikaniški obliki, kot sta *Potovanje v veliki gozd* in *Koko Dajsa v mestu*. Za njena besedila sta značilni personifikacija in antropomorfizacija.

V mladinskem romanu *Gospodična z monstero* (2024) Maša Ogrizek raziskuje kompleksne teme, na primer potrošništvo, stres, brezposelnost, socialno utopijo in transspolno identiteto. Knjiga se začne z motom *Ljudje smo kot hiše. Včasih je treba odpreti okna in vrata. In narediti preprih*, v katerem lahko prepoznamo aluzijo na Heideggerjev izrek *Jezik je hiša biti*. Ta navezava odpira številne literarne asociacije na dela, v katerih hiša postane literarni lik ali simbol, kot na primer v *Hiši na Pujevem oglu* A. A. Milna, *Hiši granatnih jabolk* Oscarja Wilda in slikanici *Deček in hiša* Maje Kastelic.

Roman, ki se odvije v trinajstih poglavjih, prepleta različne kronotope – preteklost, sedanjost in prihodnost –, ter obravnava arhetip otroka, sirote. Osrednja lika sta gospodična Cecilija, odrasla oseba, ki izgubi službo na Centru za socialno delo in odnese s seboj monstero, in deklica/deček Vanja, ki je literarna in/ali metaforična sirota. Ob tem se poraja misel na literarne sirote, kot so Harry Potter, Heidi, Momo, Oliver Twist in Pika Nogavička, socialna tematika pa priklič v spomin tudi močna dela slovenskih avtorjev, na primer roman *Sončnica* Vinka Möderndorferja.

Kvantitativna analiza besedila na voyant.org razkriva, da se odrasli literarni lik Cecilija pojavlja v dveh tretjinah romana, medtem ko se Vanja pojavlja v eni tretjini. V tem delu, ki je bolj deskriptivno kot narativno, je torej odrasla oseba glavni literarni lik. O tako imenovanih skritih odraslih govori teorija Perryja Nodelmana (*The Hidden Adult*, 2008); kljub dejstvu, da je glavni protagonist otrok ali mlada oseba, besedilo ni otrokocentrično, ampak je odraslocentrično. Besedni zaklad, kulturne reference in perspektive predstavljajo stališča odrasle osebe, pripovedovalca in/ali avtorja. Velikokrat se avtorjev pogled na svet skriva za domnevno otroškim; avtor/pripovedovalec bi sicer moral zagovarjati otrokov oziroma mladostnikov zorni kot, dostikrat pa ravna obratno. Izrazit primer odraslocentrizma so denimo literarne klasike *Peter Pan*, *Alica v Čudežni deželi* in *Mali princ*.

Paralelizem med “gospodično” in “deklico/dečkom” temelji na arhetipu otroka sirote, kar lahko navežemo tudi na hipotezo o “večnem otroku” Marie-Louise von Franz v delu *Puer aeternus* (2022). Moto, ki je posvečen očetu, je lahko razumljen tako dobesedno kot metaforično. Besedilo na hrbtu knjige poudarja večnaslovniškost zgodbe in metaforično izražanje, kar dodatno potrjuje, da je glavni literarni lik nostalgичna odrasla oseba.

Maria Nikolajeva v svoji monografiji *From Mythic to Linear: Time in Children's Literature* (2000) uporablja ahistorično metodo za literarno analizo mladinske književnosti in razvršča dela glede na utopijo, karneval in kolaps. Te kategorije so za slovenske razmere pojmovane kot idealizacija podobe otroka (večni čas otroštva), romantizacija (literarni lik odide od

doma, je na preizkušnji in se vrne domov, na izhodiščno stanje, vendar na višji ravni) in problematizacija. Pri zadnjem pojmovanju gre za problem-sko mladinsko književnost, ko ni kazni za hudobne in nagrad za dobro, otrok/literarni junak se iz problemskih situacij (fizičnih, psihičnofizičnih in psihičnih) nekaj nauči oziroma na osnovi negativnih izkušenj pride do pozitivnih spoznanj. V *Gospodični z monstero* Maša Ogrizek prepleta vse troje, vendar je v ospredju romantizirano pojmovanje. Književni čas je sodoben, književni prostor pa kombinira mestne in primestne elemente, ki so romantizirani.

Prepoznamo lahko motiv preoblečenih deklic, ki se iz šibkih preobrazijo v močne protagoniste. Vanja, ki se sprva pojavlja kot deklica in pozneje kot deček, doseže deskriptivno in ne narativno individuacijo oziroma osebnostno rast, razvoj. Kljub kompleksnim temam je besedilo linearno, linearna pripoved pa ne omogoča zadostne globine za kompleksne tematske obravnave, kot so odrasla in otroška sirota, morebitno romsko poreklo in transspolna identiteta, ki ostanejo na površinski ravni. Cecilija bi kot socialna delavka morala vedeti, da o brezdonskih otrocih ne sme govoriti romantično. V besedilu so prisotni stereotipi (na primer "Ženska brez otroka je kot roža brez cveta"), tradicionalna predstavitev vloge spolov (vloga moških vključuje branje časopisov, pitje, prijatelje in delo, medtem ko so ženske predstavljene kot iskrene, poročene in starejše), kar avtorica postavlja kot kontrapunkt Vanjinemu iskanju in odkrivanju lastne spolne identitete. Avtorica bi lahko bolj razvila kulturne prvine, kot so cimbele, harmonika in šporget, ter prilagodila jezik, da bi bolj ustrezal mladim bralcem, saj se zdaj zdi, da jezikovni kod bolj ustreza nekoliko starejši generaciji, kar nas znova privede do vprašanja imanentnega bralca.

Maša Ogrizek se pogosto poigrava z intertekstualnostjo, rimami, frazami in prenavlja frazeme. Navezuje se na *new age* filozofijo, kot je eksplicitno v večnaslovniškem delu *Jonathan Livingston Galeb* (prevedel Dušan Ogrizek), ki se navezuje na prabesedilo Farida ud-Din Attarja *The Conference of the Birds* (12. stoletje). Simbolika monstere kot mobilnega vrta ponuja intertekstualne in aluzivne povezave z biblijskim rajskim vrtom, skrivnim vrtom Frances Hodgson Burnett in drugimi. Gospodičnina hiša z monstero spominja na vrt Malega princa, kar prinaša simbolno globino in asociacije na idejo vrta kot prostora domišljije in rasti.

V romanu potrošništvo in stres vodita do tega, da gospodična izgubi službo. Sledijo peripetije in besedilo se zaključi s socialno utopijo, ki vključuje čajnico, kolesarnico in hišo za posvojene otroke – roman zaključuje linearno dogajanje s "piknikom v neznanem", kot bi rekla Maria

Nikolajeva, saj se zgodba konča v čajnici, kjer se vzpostavi nov red. Otrok sirota, v tem primeru Vanja, pridobi novo socialno in ekonomsko okolje, kar predstavlja romantizirano individuacijo (individuacija je linearna, ni pa narativna), kljub temu ni prave osebnostne rasti ne pri deklici/dečku Vanji ne pri gospodični Ceciliji. Srečen konec deluje nekoliko nenaravno.

Roman *Gospodična z monstero* obravnava veliko kompleksnih problem-skih tem, vse od uličnih otrok, revščine do posvojitve. Ker odraža trend infantilizacije odraslih in adultizacije otrok, odpira vprašanja o prehodu in zameglitvi meja med otroštvom in odraslostjo ter o vplivu medijev na to dinamiko.